

HÂFİZ TENİŞ

(حافظ تنيش)

(ö. 1006/1598'den sonra)

Şeybâniler Hükümdarı
II. Abdullah'ın tarihçisi, şair.

Babası Mîr Muhammed Buhârî, âlimlere yakınlığıyla tanınan Ubeydullah Han'ın dostlarındandı. Hâfîz Teniş kendisinin bildirdiğine göre, II. Abdullah Han'ın Mâverâünnehir bölgesinde hâkimiyet kurduğu ve Buhara'yı başşehir yaptığı tarihte (964/1557) eserini yazmaya başladığı zaman otuz altı yaşında idi. Ancak uzun bir süre Hâfîz Teniş'in bununla Abdullah Han'ın tahta çıkış tarihi olan 991'i (1583) kastettiği ve buna dayanılarak doğum tarihinin de 956 (1549) olması gerektiği zannedilmiştir. Halbuki Hâfîz Teniş bir kasideinde II. Abdullah'ın babası İskender Han'ın tahta çıkışından da (968/1560) bahsetmektedir. Bu bilgilere göre doğum tarihi 1520-1530 yılları arasında olmalıdır.

Abdullah Han 1583'te Özbekler'in "büyük han"ı ilân edildikten sonra Hâfîz Teniş, Emîr Kul-Baba Kökaltaş tarafından saraya alındı. Sarayın resmî tarihçisi olarak hanın birçok seferine katıldı; böylece olayları bizzat görerek yazma imkânını elde etti. Tarih kitabını yeni bir plana göre tekrar yazdı. Sarayda bundan başka görevi olup olmadığı belli olmayan Hâfîz Teniş'in ölüm tarihi de bilinmemektedir. Muhtemelen Abdullah Han'ın (ö. 1006/1598) hükümdarlığının son birkaç yılına ve oğlu Abdülmü'min'in birkaç aylık hanlığı dönemine ulaşmıştır.

Hâfîz Teniş'in 1560 veya 1570'lerde Farsça olarak yazmaya başladığı Abdullah Han ve faaliyetlerini konu alan tarihi bu dönem hakkında bilgi veren en önemli eserlerden biridir. 992'de (1584) *Şerefnâme-i Şâhî* adıyla yeniden ele alınıp yazılan eser, Orta Asya tarihçiliğinde ve modern ilmî literatürde '*Abdullâhnâme* olarak da bilinmektedir. II. Abdullah Han'ın doğumundan itibaren 1588'e kadar hayatından bahseden eser bir mukaddime, iki bölüm (makâle) ve bir hâtîmeden meydana gelir. Mukaddime, ataları ve şeyhi Hâce M. Cûybârî'nin sözleri hakkındadır. Birinci bölüm Abdullah Han'ın doğumundan tahta çıkış tarihine kadar (991/1583) geçen olayları ikinci bölüm tahta çıkışından sonraki hadiseleri anlatmaktadır. Hâtîmede hanın vasıfları, çağdaşı olan şeyh, âlim, şair ve münşiler, ayrıca vezirleri, emîrleri ve yaptırdığı eserler üzerinde durulmaktadır.

Şerefnâme-i Şâhî'deki bilgiler müellifin şahsî gözlemleriyle resmî evraka ve diğer bazı kişilerin raporlarına dayanmaktadır. Eser süslü ve secili bir nesirle yazılmış, konu arasında hem Nahfî mahlasıyla kendisinin hem de başka şairlerin şiirlerine yer verilmiştir.

Çeşitli kütüphanelerde birçok yazma nüshası bulunan *Şerefnâme-i Şâhî* (British Museum, nr. 3497; diğer nüshaları için bk. Storey, I/1, s. 375) henüz tam olarak neşredilmemiştir. B. Ahmedov ilk bölümünü Özbek Türkçesi'ne çevirmiş ve eser üzerine K. Münirov'la birlikte yaptığı çalışmayı *Hâfîz Teniş Buhârî* adıyla yayımlamıştır (Taşkent 1963). Yine birinci bölüm giriş, hâşiye ve indeksle birlikte M. A. Salahetinovoy tarafından *Knıga Shakhskoi Slavy* adıyla Rusça'ya tercüme edilmiştir (Moscow 1983).

BİBLİYOGRAFYA :

Rieu, *Catalogue of the Persian Manuscripts: Suppl.*, s. 49-51; Ethé, *Catalogue of the Persian Manuscripts*, s. 29; Storey, *Persian Literature*, I/1, s. 374-375; Rypka, *HLL*, s. 503, 506; Nefisi, *Tarih-i Nazm u Nesr*, I, 488; Zeki Velidî Togan, *Tarihte Usûl*, İstanbul 1981, s. 219; Yu. Bregel, "Hâfîz Tanış", *Et' Suppl. (Fr.)*, s. 339-340.

MUSTAFA BUĐAK

HÂFİZ YÛSUF EFENDİ

(1857-1925)

Türk bestekârı,
hânende ve mûsiki hocası.

Girit adasında Hanya şehrinde doğdu. Babasının adı Ahmed'dir. Küçükyaşta ailesiyle birlikte İstanbul'a gitti. Müşir Şâkir Paşa'nın himayesinde yetişti. Öğrenimini tamamladıktan sonra Trabzon defterdarı Şefik Bey'in maiyetinde Trabzon'da bir müddet memurluk yaptı. Dönüşünde kısa bir süre Enderun'a alındıysa da şehremini Rıdvan Paşa'nın aracılığı ile Fatih Belediye Dairesi Tahrîrat kâtipliğine geçti. Bir müddet Enderun'da mûsikîşinas-

Hâfîz Yûsuf
Efendi

lar arasında bulunduğu için Enderûnî Yûsuf, bir ara Vezneciler'de Zeynep Hanım Konağı karşısında bir tütüncü dükânı işlettiğinden Attar Yûsuf ve uzun süre Kadıköy'de oturması sebebiyle Kadıköylü Yûsuf olarak da anılır. Hâfîz Yûsuf vefatında Karacaahmet Mezarlığı'na defnedildi.

Bilhassa sesinin güzelliği ve bestelediğiyle tanınan Hâfîz Yûsuf'un ilk mûsiki bilgilerini kimden aldığı belli değilse de hâmisî Şâkir Paşa'nın konağındaki toplantılara katılarak yetiştiği bilinmektedir. Daha sonra kendi kendini yetiştirerek zamanla devrin mûsiki toplantılarının vazgeçilmez hânendeleri arasında yer aldı. Bunda sahip olduğu geniş repertuarın da büyük etkisi olduğu muhakkaktır. Kemânî Milke, Kırkor ve Şeref Dürrî efendiler, Kanûnî Solak Mihâl ve Şemsî efendiler, Santûrî Edhem Efendi, Tanbüri Garbis Efendi, Giriftzen Rızâ Bey, Üdî Basri Bey, Hânende Beylerbeyili Hakkı Bey, Hacı Kirâmî Efendi, Domates Ahmed Bey gibi devrin önde gelen mûsikîşinaslarıyla meşklere katılmıştır. Hâfîz Yûsuf dinî mûsikiye de vâkıftı; bu sahada bilhassa mevlidhanlığı ön plana çıkmaktadır.

Hâfîz Yûsuf Efendi'nin en önemli vasıflarından biri de mûsiki hocalığıdır. Bazı şehzadelere mûsiki dersi vermiş, II. Meşrutiyet'in ilânından sonra Kadıköy'de kurulan Şark Mûsikisi Cemiyeti'nin eğitim kadrosunda yer almış, çeşitli mekteplerde fahrî mûsiki hocalığı yapmış, bu arada birçok talebe yetiştirmiştir. Halit Lemî Atlı ve Münir Nurettin Selçuk en meşhurlarıdır. Üslûp sahibi bir bestekâr olarak tanınan Hâfîz Yûsuf'un günümüze ulaşan ve sayıları ellinin üzerinde bulunan eserlerinden sadece birkaçı ilâhî ve marş formunda olup diğerleri şarkıdır. Bunlar arasında, "Kaldı yollarda bu şeb âşıkının dîdeleri" mısraı ile başlayan kürdîli-hicazkâr şarkısı ile, "Ol gonca-dehen bir gül-i handân olacaktır" mısraı ile başlayan bûselik şarkısı ve hicaz makamında, "Mülk-i cihân sultânı" mısraı ile başlayan ilâhisi çok tanınmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Canlı Tarihler: Lem'i Atlı, Hatıraları (nşr. Türkiye Yayınevi), İstanbul 1947, s. 98-100, 111-112, 125-126; Vecdi Seyhun, *Santûrî Edhem Bey*, İstanbul 1948, s. 9; Etem Üngör, *Türk Marşları*, Ankara 1966, s. 51, 202-203; Mustafa Rona, *Elli Yükk Türk Mûsikisi*, İstanbul 1970, s. 58-61; Şengel, *İlahiler*, I, 162; IV, 54; Özalp, *Türk Mûsikisi Tarihi*, II, 29; Vural Sözer, *Mûzik ve Mûzisyenler Ansiklopedisi*, İstanbul 1964, s. 167; Öztuna, *BTMA*, II, 502-503.

NURİ ÖZCAN